

Verantwoordingsrapportage “Netwerk bodem en ondergrond in de Leidse regio” in kader van Bijdrageregeling regioprojecten Bodem en Ondergrond

1 **Introductie**

In de Leidse regio werkt sinds eind 2015 een Netwerk bodem en ondergrond aan een samenhangende benadering van de ondergrond in afstemming met de bovengrond in planprocessen en gebiedsprojecten. In de eerste twee jaar van zijn bestaan heeft het netwerk vooral gewerkt aan versterking van de bewustwording bij de deelnemers welke kansen de ondergrond biedt bij de oplossing van maatschappelijke opgaven in het fysieke domein.

In 2018 is het netwerk een nieuwe fase ingegaan, met ondersteuning vanuit de Bijdrageregeling regioprojecten Bodem en ondergrond en de provincie Zuid-Holland, waarbij het accent ligt op de doorwerking van ondergrond in planontwikkeling en projecten.

In de aanvraag voor een bijdrage uit de regeling voor regionale projecten zijn doel en resultaat voor deze fase geformuleerd.

Doelen voor het netwerk in de 2^e fase zijn:

1. Ontwikkelen van handelingsperspectieven voor de bijdrage van ondergrond aan de oplossing van maatschappelijke opgaven;
2. Advisering vanuit 3D-Ordening aan pilots, lopende planontwikkeling en projecten;
3. Kennisdeling in de regio door verdergaande netwerkvorming.

Het beoogde resultaat aan het eind van fase 2:

1. Bij de deelnemende partijen staat ondergrond vanaf het begin op de agenda en is geland in de kerninstrumenten van de Omgevingswet (vooral omgevingsvisie en omgevingsplan);
2. De 3D-Orderingsaanpak werkt door in alle fasen van de plancyclus: van visievorming tot en met uitvoering en beheer;
3. Deelnemers aan het regionale netwerk vinden elkaar ook buiten de netwerkbijeenkomsten;
4. Het netwerk is zelf organiserend: het kan op eigen benen verder in fase 3.

De aanvraag is gehonoreerd met het uitdrukkelijk verzoek om ook bestuurlijke betrokkenheid te organiseren in deze 2^e fase en zorg te dragen voor het uitdragen van bereikte resultaten in de regio, maar ook daarbuiten.

Deelnemers en organisatie

Deelnemers in het netwerk zijn de tien regiogemeenten, de provincie Zuid-Holland, de Omgevingsdienst West-Holland (ODWH), het Hoogheemraadschap van Rijnland, de netbeheerder Liander/Alliander en de drinkwatermaatschappij DUNEA.

De activiteiten van het netwerk worden voorbereid door een voorbereidingsgroep bestaande uit mensen van de gemeenten Katwijk, Noordwijk, Leiden, de Omgevingsdienst West-Holland (ODWH) en de provincie Zuid-Holland. Het netwerk (inclusief de voorbereidingsgroep) wordt ondersteund door H2Ruimte.

2 Wat is er gebeurd?

Werksessies

Er zijn drie sessies georganiseerd

1. Een sessie over klimaatadaptatie en ondergrond. In deze sessie zijn drie praktijksituaties behandeld namelijk de Kern van Roelofarendsveen, de kern van Wassenaar en het centrum van Katwijk. Geoefend is in de toepassing van kaartmateriaal uit klimaateffectatlassen, stresstesten en andere bronnen. Welke problemen spelen er op het gebied van wateroverlast, hitte en droogte en hoe kan hierop geacteerd worden? De sessie is georganiseerd in nauwe samenwerking met Hoogheemraadschap van Rijnland.
2. Een sessie over ondergrond in de omgevingsvisie met een eerste doorkijk wat dit voor het opstellen van een omgevingsplan kan betekenen voor een viertal typen gebieden die representatief zijn voor de regio: een veenweidegebied (voorbeeld uit Oude Ade), een centrumgebied (Voorschoten), een grote beurt van woonwijk (Noordwijkerhout - Zeeburg) en een nieuwbouwwijk (Noordwijk – Offem-zuid). Deze sessie is in nauwe samenwerking met de gemeente Hillegom en Leiden georganiseerd. Beide gemeenten brachten ervaring in met de opstelling van hun omgevingsvisie en de wijze waarop doorvertaling hiervan richting omgevingsplan plaatsvindt.
3. Een sessie met de titel Van “wat” naar “hoe” waarin geïnventariseerd is welke vragen er bij de deelnemers leven als je voor de opgave staat om vanuit een globale (abstracte) omgevingsvisie voor 3D-ordeningsaspecten een doorvertaling moet maken naar omgevingsplan en andere instrumenten gericht op uitvoering van omgevingsbeleid. Vragen die leven bij de deelnemers zijn geïnventariseerd als input voor een programma voor het komende jaar; er hebben zich voldoende gemeenten aangemeld die gedurende een jaar als pilot zullen dienen.

Bestuurdersconferentie

Er is een conferentie voor bestuurders uit het werkgebied van de ODWH georganiseerd in samenwerking met de ODWH. Ter voorbereiding van deze conferentie is een aantal interviews met gemeenten uitgevoerd die tot doel hadden de agenda van de bestuurdersconferentie van invoer te voorzien (welke punten leven onder de bestuurders; in hoeverre zijn bestuurders ingevoerd in “bodem en ondergrond”, etc.) en een grotere betrokkenheid bij medewerkers van de ODMH met 3D-ordening te creëren. Dit laatste mede met het oog op de toekomstige sleutelrol voor de ODWH in de organisatie van het regionaal netwerk.

De bestuurdersconferentie is vooral gebruikt om bewustwording over kansen die de ondergrond biedt bij de oplossing van grote regionale opgaven te stimuleren en is daarin ook geslaagd. Ook is de conferentie benut om te krijgen wat nu in de ogen van de bestuurders prioritaire onderwerpen zijn. Nadrukkelijk kwam hieruit naar voren de inbedding van bodem & ondergrond in de kerninstrumenten van de Omgevingswet, in het bijzonder in het omgevingsplan.

In vervolg op de bestuurdersconferentie heeft de 3^e werksessie (Van “wat” naar “hoe” plaatsgevonden), die ook de overgang markeert naar een volgende fase van het netwerk. In die fase zullen 3 of 4 pilots gedurende een jaar van nabij gevolgd worden over de vraag: wat moet je doen om van een omgevingsvisie naar uitvoerbaar omgevingsbeleid te komen met het omgevingsplan in een centrale rol. Het netwerk is gaat als een praktijk- of leergemeenschap functioneren rond deze pilots. De ODWH gaat de trekkende rol vervullen.

Kennisoverdracht

Op het gebied van kennisoverdracht zijn bevindingen vastgelegd in een artikel in ROmagazine (2018, nr. 7-8) met als titel "[Vallen en weer opstaan, Ervaringen met het Netwerk Bodem en Ondergrond in de Leidse regio](#)" van Jeroen Brouwer.

Binnen de provincie Zuid-Holland functioneert een Netwerk 3D-Ordening waarin sleutelfiguren van de omgevingsdiensten, provincie en gemeenten op het gebied van 3D-ordening een eigen netwerkje vormen. Ervaringen in de verschillende regio's worden gedeeld. Vanuit dit netwerk zijn bevindingen over de afgelopen twee jaar vastgelegd in een artikel voor Stadswerk (09/2019) "Verdiepend omgevingsbeleid, Over 3D-Ordening in de Zuid-Hollandse praktijk" van Werncke Huslage en Erik Kuik.

Ander vormen van kennisoverdracht is de vastlegging van verslagen van de werksessie die verspreid worden onder alle deelnemers aan het netwerk. Ook is op de [website van de ODWH](#) een plekje gereserveerd voor verslagen en andere vormen van informatie vanuit het regionaal werk.

3 De opbrengst van afgelopen twee jaar

Deelnemers

Afgelopen periode zijn er enkele deelnemende partijen bijgekomen (bijv. gemeente Nieuwkoop) dan wel dat er partijen die eerder incidenteel deelnamen nu meer structureel meedoen (bijv. waterschap en netbeheerder)

Een lastig punt voor het functioneren van het netwerk is dat de agenda van de bijeenkomsten sterk bepalen wie er vanuit de deelnemers aanwezig zijn. Op een bijeenkomst over klimaatadaptatie zijn er vanuit een bepaalde gemeente andere mensen dan op een bijeenkomst over de omgevingsvisie. Voordeel is dat op deze manier per saldo veel mensen betrokken zijn bij het netwerk; nadeel is dat die betrokkenheid weinig continuïteit kent wat voor netwerkontwikkeling (i.c. gaat het om relaties tussen mensen) geen voordeel is.

Bestuurlijk draagvlak

De bestuurdersconferentie heeft een positieve invloed gehad in tweeërlei opzicht: bewustwording bij bestuurders over de relevantie van een 3D-ordeningsaanpak met doorwerking in de organisatie van de afzonderlijke gemeenten én sterkere betrokkenheid van de ODWH bij het netwerk wat ertoe geleid heeft dat de ODWH de organisatie voor de komende periode verzorgt, waardoor dit structureel is ingebed in de regio (zie beoogd resultaat 4).

De adviesfunctie werkt

Doordat gecoördineerd door de ODWH met name deelnemende gemeenten gestimuleerd worden om in sessies hun praktijken in te brengen lukt het in elke sessie om voldoende voorbeelden te hebben uit de praktijk. Dit maakt het gesprek voor ieder herkenbaar en leidt tot nuttige advisering in de richting van de inbrengers van casussen en praktijkervaringen. 3D-ordening verkrijgt zo stap voor stap een herkenbare plek in de aanpak van visies, plannen en projecten (beoogd resultaat 1 en 2 komen dichterbij, maar een vanzelfsprekendheid is het nog lang niet altijd).

Een inhoudelijk perspectief voor het komende jaar

Er is een programma op hoofdlijnen en met voldoende pilots om volgend jaar door te gaan met verdere verankering van een 3D-ordeningsaanpak in de kerninstrumenten van de Omgevingswet, en in het bijzonder in het omgevingsplan. Ook zijn er voldoende vaste deelnemers die dit traject willen doorlopen.

Is het beoogde resultaat gehaald?

Het beoogde resultaat zoals in par. 1 in vier punten geformuleerd getuigt vanuit het perspectief van 2019 van een hoog ambitieniveau. Bereikt is dat het netwerk op eigen benen verder kan in de zin dat het structureel in de regio is ingebed en de ODWH een sleutelrol vervult die past in het takenpakket van de ODWH. Dat geeft vertrouwen in de toekomst.

Sommige deelnemers weten elkaar ook buiten de bijeenkomsten te vinden. Dat geldt gemeenten onderling, maar zeer zeker ook de andere partijen zoals waterschap en drinkwatermaatschappij die via het netwerk goede contacten opbouwen met afzonderlijke gemeenten.

De regionale praktijken laten zien dat het steeds hard werken is om ondergrond c.q. 3D-ordering als een vanzelfsprekende aanpak of insteek te hanteren bij de opstelling van omgevingsvisies, omgevingsplannen en projecten. We zien een keerpunt mede omdat nu de eerste omgevingsvisies beschikbaar zijn en hiervan geleerd is en wordt. Deels van goede voorbeelden, maar ook van slechte voorbeelden, waarbij de ondergrond er eigenlijk niet toe deed. Aangezien veel urgente opgaven letterlijk oplossingsruimte kunnen vinden in de ondergrond (zie energietransitie – wko, geothermie en ondergrondse infra of klimaatadaptatie met de ondergrond als ruimte voor waterberging en leverancier voor water tijdens droogte, etc.) lijkt ook hierdoor de belangstelling voor de ondergrond te groeien in kringen van vakbeoefenaren waar de ondergrond niet het eerste is waar normaal gesproken aan wordt gedacht.

Samenvattend: Er zijn stappen in de goede richting gezet, maar de beoogde resultaten 1(ondergrond vanaf begin op agenda) en 2 (3D-ordering werkt in alle fase door) zullen ook in het komende jaar geformuleerd worden als beoogd resultaat voor de pilotgemeenten waarmee het netwerk de 3^e fase ingaat.

Jeroen Brouwer

Beleidsmedewerker omgevingskwaliteit, Gemeente Katwijk